

inmiddels in theologisch opzicht ruimer geworden 'United Presbyterian Church' weigerde een groot deel van de kerk in de Hooglanden, dat strikt aan de oude tradities vasthield en dat de naam 'Free Church' behield, mee te gaan. In 1929 herenigde zich de in 1900 gevormde 'United Free Church' met de moederkerk. Interessant is, dat in 1929 de meer theologische verschillen ternauwernood nog een rol speelden - 'tout comme chez nous', vandaag, in het 'Samen-op-weg'-proces.¹⁵

Toen op de twaalfde mei 1843 de aftredende 'Moderator' in St. Andrews Church de verklaring voorlas die de 'Disruption' inluidde, bevond Thomas Chalmers zich naast hem. Die plaats is bijna symbolisch. Men kan natuurlijk niet zeggen dat zonder hem de 'Disruption' niet zou hebben plaatsgevonden, maar in het proces dat daartoe leidde was hij stellig een van de meest prominente figuren, zo niet de drijvende kracht.¹⁶ In hem belichaamden zich verschillende aspecten van de 'Evangelical movement'. Toch was hij niet van meet af aan een 'Evangelical'. Toen hij in 1803 predikant werd in het kleine dorp Kilmany, niet ver van St. Andrews, vertoonde hij nog alle trekken van een 'Moderate'. In theologie was hij in die tijd niet bijzonder geïnteresseerd; de theologische bagage die hij in St. Andrews had meegekregen was, aan formele maatstaven gemeten, niet onorthodox, maar bevatte een wel zeer groot bestanddeel 'natuurlijke theologie'. Het ambtswerk had niet zijn specifieke belangstelling; hij combineerde het, niet zonder schade voor zijn werk in de parochie, met een privatdocentschap in St. Andrews in mathematica en chemie. Hij preekte wel regelmatig, maar (zoals hij zelf later verklaarde), in een moraliserende geest: 'I certainly did press the reformations of honour, truth, and integrity among my people; but I never once heard of such reformations having been effected amongst them' ...¹⁷ Verschillende, voor een goed deel persoonlijke omstandigheden leidden echter tot een verandering in inzicht en ambtsvervulling. Een predikant uit Glasgow, een rasechte 'Evangelical', die in 1815 Kilmany bezocht, schreef over Chalmers: 'He has long been known as a celebrated philosopher and scorner of the peculiar doctrines of Christianity; now, from conviction and with a warm heart, he preaches the faith which once he destroyed ... He is indeed converted...'.¹⁸ Dat is natuurlijk een enigszins polarise-

15. Zie hiervoor A.W. Berkhof, H.H. van der Kloot Meyburg, *Samen op weg in wereldperspectief*, Publicatie I.I.M.O., Utrecht, 1972, 170v.

16. Zie voor hem: Hugh Watt, *Thomas Chalmers and the Disruption*, Edinburgh (etc.), 1943; J. de Bruijn, *Thomas Chalmers en zijn kerkelijk streven*, Nijkerk, 1954; tenslotte S.J. Brown, *Chalmers*.

17. Uit een 'Address to the Inhabitants of the Parish of Kilmany' (1815), gec. door Watt, *Chalmers*, 30.

18. Watt, 28.